

نامه‌ای نویافته از آیت‌الله شبیری زنجانی به استاد مینوی در سال ۱۳۳۷

محمد دهقانی اراکی
| ۲۷ - ۳۳ |

۲۷

آینه پژوهش | ۲۱۷
سال ۳۷ | شماره ۱
فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۵

چکیده: آنچه می‌خوانید نامه‌ای است که آیت‌الله شبیری زنجانی در سال ۱۳۳۷، وقتی به تعبیر خودشان «یکی از محصلین حوزه علمیه قم» بوده‌اند، برای باز به تعبیر خود ایشان - «علامه شهبیر» استاد مینوی نوشته و از او سراغ کتاب گم‌شده مدینه‌العلم را گرفته‌اند. گذشته از متن آموزنده نامه، انشا و خط خوش آن نیز توجه خواننده را به خود جلب می‌کند. این نامه را در میان انبوه نامه‌هایی که از بزرگان روزگار در گنجینه اسناد مینوی دیده‌ام، به دو دلیل شاخص یافتم و تصمیم به انتشارش گرفتم.

A Newly Discovered Letter from Āyatallah Shubayrī Zanjānī to Professor Mīnuvī (1958/1337 Sh.)
Muhammad Dehqani Araki

Abstract: The document presented here is a previously unpublished letter written by Āyatallah Shubayrī Zanjānī in 1958 (1337 Sh.), when, in his own words, he was “one of the students of the Qom Seminary.” Addressed to the renowned scholar Muṭṭabā Mīnuvī—whom the author respectfully describes as the “celebrated master”—the letter concerns an inquiry about the whereabouts of the lost work *Madīnat al-ʿIlm*. Beyond the historical significance of its contents, the letter is noteworthy for its elegant prose and fine handwriting, both of which reflect the scholarly culture and literary refinement of its young author. Among the many letters preserved in the Mīnuvī archival collection, the editor found this document particularly remarkable for two distinct reasons, which motivated its publication. In addition to shedding light on an early stage in the scholarly life of Āyatallah Shubayrī Zanjānī, the letter offers valuable evidence concerning intellectual networks, bibliographical interests, and scholarly correspondence in mid-twentieth-century Iran.

Keywords: Āyatallah Shubayrī Zanjānī, Muṭṭabā Mīnuvī, *Madīnat al-ʿIlm*, scholarly correspondence, archival documents, Qom Seminary.

آنچه می‌خوانید نامه‌ای است که آیت‌الله شبیری زنجانی در سال ۱۳۳۷، وقتی به تعبیر خودشان، «یکی از محصلین حوزه علمیه قم» بوده‌اند برای — باز به تعبیر خود ایشان — «علامه شهیر» استاد مینوی نوشته و از او سراغ کتاب گم‌شده مدینه‌العلم را گرفته‌اند. گذشته از متن آموزنده نامه، انشا و خط خوش آن نیز توجه خواننده را به خود جلب می‌کند. این نامه را در میان انبوه نامه‌هایی که از بزرگان روزگار در گنجینه اسناد مینوی دیده‌ام به دو دلیل شاخص یافتم و تصمیم به انتشارش گرفتم. اول این که نمونه واضحی است از آنچه عده‌ای نان به نرخ روز خور پس از انقلاب به نام «وحدت حوزه و دانشگاه» علم کردند و حاصلش این شد که هم حوزه و هم دانشگاه بخش مهمی از کارایی خود را از دست دادند و به بیستگانی خورگوش به فرمان دولت بدل شدند، حال آن که پیش از انقلاب این وحدت به طور طبیعی حاصل شده بود و نمونه‌اش هم این سندی است که پیش روی خود می‌بینید. دوم آن که شمار طلبه‌های حوزه علمیه قم در سال ۱۳۳۷ به مراتب کمتر از حالا بوده است اما کیفیت سواد و آموزش آنها و خط و ربطشان چنان بود که در این نامه می‌بینید. فاعتبروا یا اولی‌الابصار!

پسندیده دیدم که متن این نامه، همراه با عکس آن، در مجله وزین آینه پژوهش منتشر شود.

محمد دهقانی اراکی — اردیبهشت ۱۴۰۵

۲۸ رمضان ۱۳۷۷

۱۳۳۷/۱/۲۹

بسمه تعالی

حضور مبارک علامه شهیر جناب آقای مینوی دامت برکاته

محترماً معروض می‌دارد، این جانب سید موسی شبیری زنجانی یکی از محصلین حوزه علمیه قم مدتی است که درباره اسانید کتب حدیث علمای امامیه مشغول تتبع و مطالعه بوده و به مقدار میسور تصحیحاتی کرده‌ام و عمده منظور نوشتن کتابی راجع به رجال واقع شده در اسانید کتب امامیه می‌باشد. درباره اسانید کتب غیر امامیه کتبی از قبیل الکمال و تهذیب الکمال، تذهیب التهذیب، تهذیب التهذیب و غیره نوشته شده. متأسفانه راجع به اسانید کتب امامیه چیز قابل توجهی در دست نیست. فقط کتاب جامع الروات تا حدی شامل این قسمت می‌باشد ولی رجال مذکوره در آن

تقریباً منحصر به کتب اربعه شیعه کافی، من لا یحضره الفقیه، تهذیب، استبصار و آن هم دارای نقائص زیادی است. در موضوع کتب اربعه حضرت آیت‌الله بروجردی دام ظلّه کتبی مرقوم داشته‌اند و گویا در موضوع خود کامل می‌باشد ولی هنوز طبع نشده و احتیاط زیاد حضرت معظم له مانع است که به این زودی طبع و نشر شود. این جانب چندین سال است به تصحیح کتب غیراربعه به مقدار توانایی خود اشتغال دارم و کتب مطبوعه شیخ صدوق علیه الرحمة و بعضی از کتب غیرمطبوعه آن بزرگوار را تصحیح و رجالی که در اسانید آن کتب واقع شده تمام راوی و مروی عنه آنها را تعیین و بالنتیجه عصر و مشخصات هر کدام از روایات را نوشته‌ام. یکی از کتب خطیه شیخ صدوق کتاب مدینه العلم می‌باشد. شیخ طوسی رحمه الله در کتاب فهرست ص ۱۵۷ در ضمن کتب شیخ صدوق می‌نویسد: «و کتاب مدینه العلم اکبر من من لا یحضره الفقیه». این کتاب که بعضی آن را یکی از کتب خمس شیعه در عداد کافی و من لا یحضره الفقیه و تهذیب و استبصار شمرده متأسفانه چند قرن است که کسی بدان دسترسی پیدا نکرده و به حسب نوشته روضات الجنات پیش شهید ثانی (۹۶۵-۹۱۱) بوده و به نوشته بعضی دیگر پیش شاگرد شهید ثانی شیخ حسین بن عبدالصمد پدر شیخ بهایی (۹۸۴-۹۱۸) هم بوده. به هر تقدیر مجلسی اول و ثانی و اشخاص متأخر از آنها این کتاب در دسترسی آنها قرار نگرفته. مرحوم حاج میرزا حسین نوری در فیض القدسی ص ۷ که به انضمام جلد اول بحار الانوار طبع شده از اجازه سید عبدالله بن نورالدین بن سید نعمت‌الله جزایری نقل می‌کند که: «بلغه ای المولی المجلسی ان کتاب مدینه العلم للصدوق یوجد فی بعض بلاد الیمن فانهی ذلک الی سلطان العصر فوجه السلطان امیراً من ارکان الدولة سفیراً الی ملک الیمن بهدایا و تحف کثیرة لخصوص تحصیل ذلک الکتاب». ولی با این جد و جهد، تحصیل این کتاب برای علامه مجلسی میسر نشده و بالواسطه از این کتب نقل می‌کند و بر حسب نقل بعضی از مطلعین مرحوم حاج میرزا حسین نوری از وجود کتاب مذکور در ترکیه اطلاع پیدا کرده ولی موفق به استفاده از آن نگردیده. این جانب به بعضی از فهرست‌های کتابخانه لندن رجوع کردم. این کتاب در آنجا نبود و دو کتاب به نام مدینه العلم در فهرست بود که هیچ کدام تألیف شیخ ابوجعفر محمد

بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه القمی معروف به شیخ صدوق نبود. فعلاً یگانه چاره و راه برای پیدا کردن این کتاب مراجعه به آن استاد عالی‌مقدار است؛ فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون. لذا از آن جناب معظم تقاضا می‌شود که در این باره عطف توجهی فرموده بلکه بدین وسیله این گمشده که چندین قرن است علمای امامیه آرزوی دیدن آن را دارند از پردهٔ اختفا بیرون آید و نظیر کتاب مدینه العلم، تاریخ قم تألیف حسن بن محمد بن حسن قمی است که دارای بیست باب و در سنهٔ ۳۷۸ برای صاحب ابن عباد تألیف کرده. از عربی این کتاب خبری نیست. فقط پنج باب از ترجمهٔ آن طبع شده. مرحوم حاجی نوری در خاتمهٔ مستدرک الوسائل ص ۳۶۹ نوشته: «ما يحصله بظهر من کتاب فضائل السادات تألیف سید احمد الحسینی سبط المحقق الکرکی إن النسخة العربیه کانت عنده و قد نقل عن اصل الكتاب العالم الجلیل الاغا محمد علی ابن الاستاد الاکبر البهبهانی فی حواشی نقد الرجال کما وجدناه بخطه الشریف». وفات آقا محمد علی در سنهٔ ۱۲۱۶ در کرمانشاه واقع شده. این کتاب هم از نفایس و در موضوع خود بی نظیر و باب شانزدهم آن دربارهٔ ۲۶۶ نفر از خاصهٔ اهل قم و ۱۴ نفر از عامهٔ اهل قم است و این باب به انضمام ۱۴ باب دیگر طبع نشده و از نسخهٔ خطی آن اطلاعی در دست نیست. امید است با توجهات عالیه از این کتاب هم اطلاع پیدا کرده و در استفادهٔ عموم قرار گیرد. در خاتمه موفقیت آن استاد معظم را برای نشر و اشاعهٔ علم از خداوند متعال خواهانم.

سید موسی شبیری زنجانی^۱

آدرس. سید موسی شبیری زنجانی — قم، مدرسه فیضیه

۱. سید موسی شبیری زنجانی (تولد ۱۳۰۶)، از مراجع تقلید شیعه.

[illegible][illegible]